

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **”КОРЕКЦІЯ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У
ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ”**

Виконала:
студентка групи KorL1-M18
Какулія Інеза Емзарівна

Керівник:
Мілевська Олена Павлівна
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Вержиховська Олена Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування виразності мовлення у дітей з порушенням мовленнєвого розвитку	9
1.1 Характеристика засобів виразності мовлення та особливості їх розвитку за умов типового мовленнєвого онтогенезу.....	9
1.2. Особливості опанування засобами виразності мовлення дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку.....	22
1.3 Аналіз сучасних методик виразності мовлення у дітей з порушеннями мовлення.....	29
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ.....	35
2.1 Обґрунтування методики дослідження компонентів виразності мовлення.....	35
2.2 Аналіз результатів констатувального дослідження.....	40
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА КОРЕКЦІЇ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	50
3.1 Обґрунтування методики формування виразності мовлення у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку.....	50
3.2 Аналіз результатів застосування формувальної методики.....	61
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. Значення засобів виразності мовлення у дітей стає все більш актуальним у наш час. Поняття „виразність мовлення” поєднує в собі два окремі, але взаємозалежні аспекти, що становлять діалектичну єдність: емоційну насиченість (експресивність) та образність (зображувальність).

Виразність мовлення вивчається різними галузями знань: лінгвістикою, психолінгвістикою, акустикою, психологією, логопедією, музикознавством, фонопедією тощо. Вона створює основу теорії виразного читання, мовлення загалом, оскільки в ній „безпосередньо виявляється реакція мовця на ситуацію спілкування, пов’язану з емоційно-вольовими проявами та граматичною і стилістичною структурою висловлювань”.

Загалом виразність мовлення вивчають у розділі мовознавства, який називається культура мовлення. Учені виокремлюють такі типи виразності: структурну, образно-емоційну та змішану (Б.М. Головін); структурно-інтонаційну й логічну (Н.Д. Бабич); експресивно-фонетичну, експресивно-морфологічну (словотворчу), експресивно-лексичну та експресивно-синтаксичну (В.М. Телія). Традиційним є поділ усіх засобів виразності на виразні – синтаксичні фігури (анафори, антитези, повтори та ін.) та образотворчі – тропи (вживання слова, його вираження в переносному значенні за допомогою метафор, порівняння, гіперболи тощо).

За Б.М. Головіним, можна виокремити такі типи виразності мовлення: вимовні, акцентологічні, лексичні, словотворчі, синтаксичні, інтонаційні, стилістичні. У роботах інших учених (Н.Д. Бабич, М.І. Пентилюк) наголошується на двох групах засобів виразності: художнього і звукового мовлення. До першої групи належать тропи, слова, що мають звукове й зорове відображення, емоційно-оцінну лексику, синтаксичну конструкцію тексту (фігури) тощо. До другої – виділення синтаксично значущого слова, зміна голосу, темп, емоційна тональність мовлення, що передають настрій,

оцінку сприйнятого, моделюють перспективу сприйняття за допомогою понятійних, емоційно-експресивних й екстралінгвістичних засобів.

Отже, усі засоби виразності можна поділити на дві групи: мовні (лексичні, синтаксичні, морфологічні, інтонаційні тощо) та немовні (поза лінгвістичні, додаткові: міміка, пантоміміка, що включає жести, пози, ходу).

Основним засобом виразності звукового мовлення є інтонація. Це ритміко-мелодичний лад мови, що відбиває інтелектуальну та емоційно-вольову сторону мови в послідовних змінах висоти тону, сили й часу звучання, а також тембру голосу. Розрізняють такі структурні компоненти інтонації: мелодика (підвищення та зниження сили голосу у фразі); ритм (чергування наголошених і ненаголошених, довгих і коротких складів); інтенсивність (сила і слабкість вимови, що пов'язані з посиленням або послабленням видиху); темп (швидкість або повільність мовлення в часі і тривалість паузи між мовленнєвими відрізками); тембр (звукове забарвлення, що надає мовленню певних емоційно-експресивних відтінків (веселий, похмурий тощо) та фразові й логічні наголоси (служать засобом виділення мовленнєвих відрізків чи окремих слів у фразі). Основними засобами вираження емоційно-експресивних відтінків у мовленні є тембр, мелодика, рідше – наголос (змістовий та емфатичний) та темп.

Дані онтогенезу свідчать про те, що виразність мовлення сприймається дітьми значно раніше, ніж починається формування словесної мови. Процес оволодіння інтонаційною системою мови починається у дитини вже на стадії гуління. О.М. Гвоздев зазначає, що дитина користується інтонацією зниження для вираження спокійного констатування вже в період вимови однослівного речення. Приблизно в той же час з'являються різновиди окличної інтонації, а на другому році життя – питальні. Також рано засвоюється і логічний наголос: з моменту, коли речення дитини починає включати декілька слів.

Тобто просодичні компоненти мовлення сприймаються і відтворюються дитиною значно раніше, ніж починає формуватися словесна

мова, і на ранніх етапах розвитку виступають головними засобами комунікації та також процес становлення просодичних елементів закінчується в період формування усного мовлення.

Просодична сторона мовлення відіграє велику роль в мовному розвитку дитини. У дітей з мовною патологією дане питання набуває особливої актуальності, тому що крім комунікативної, смислової, емоційної функції інтонація несе ще й компенсаторне навантаження. У дітей із ЗНМ формування виразності мовлення дещо порушується.

Діти із загальним недорозвиненням мовлення мають труднощі у побудові конструкції зв'язного мовлення. При переказах не вміють послідовно і досить повно викладати свої думки, пропускають окремі ланки.

Виразна сформованість мовлення є серйозною перешкодою для успішного оволодіння програмами гуманітарних предметів. Діти із ЗНМ не вміють самостійно виокремлювати те, що написали, порівнювати, від цього його переказ стає схематично збідненим. Тому в його активний словник надходить далеко не весь мовний матеріал твору.

Діти із загальному недорозвиненням мовлення не можуть створювати іменники за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів ("дерево", "відеречко"), прикметників ("хутряна шапка", "глиняний глечик"). Вони допускають багато помилок при вживанні префіксальних дієслів (замість переходить – йде, замість зістрибує – стрибає, замість пришиває – шиє). Також у дітей із ЗНМ спостерігається низький рівень сприйняття та реалізації мелодійного компоненту, логічний та словесний наголос, що порушує комунікативну та синтаксичну функції виразності мовлення.

За даними досліджень вчених (праці Г.А. Олійник, А.Й.Капської, Т.П.Симоненкової, І.В. Борисюка, О.Я.Гойхман, І.М.Пентилюк, О.В. Текучева, Г.М. Віняр, П.І. Білоусенко, Ю.О.Арешенов, В.О. Артемов, Л.А. Близниченко, О.Ф. Пилипенко, А.Й. Багмут, Т.О. Ладиженська, Я.М. Стельмахович), існує нерозривний зв'язок між роботою з розвитку усного мовлення і формуванням навичок виразного читання, які базуються на

виробленні в учнів мовного слуху, що знаходить свій вияв у вмінні розрізняти наголошені і ненаголошені склади, інтонувати речення різних структур, підвищувати і понижувати голос, прискорювати й уповільнювати темп мовлення, робити логічний наголос у реченні. Виразне читання – важлива ланка у формуванні виразності усного мовлення школярів; а звукова виразність усного мовлення – необхідна умова виразності читання.

Вивченням виразності мовлення у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку займалися такі науковці, як: О.І. Лазаренко, В.П. Алферова, Г.І. Григоренко, Л.С. Волкова, К.Л. Крутій, Т.Г.Візель, В.М. Бехтерев, Н.А. Власова, В.А. Грінер, В.А. Гіляровський, Н.С. Самойленко, Ю. А. Флоренська, О.В. Чайнова. Та все ж залишилося ще багато невисвітлених аспектів даної проблеми. Сучасна психологія та логопедія продовжує науковий пошук нез'ясованих питань методологічного, теоретичного та експериментального плану.

Окреслені проблеми обумовлюють актуальність здійснення дослідження на тему "Корекція засобів виразності мовлення у дітей з порушеним мовленнєвим розвитком".

Мета дослідження – розроблення методичного забезпечення для корекції виразності мовлення у дітей з типовим мовленнєвим розвитком та дітей з порушенням мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми виразності мовлення у дітей з типовим розвитком мовлення та з мовленнєвими порушеннями.

2. Експериментальним шляхом визначити особливості володіння засобами виразності мовлення у дітей з типовим мовленнєвим розвитком та мовленнєвими порушеннями.

3. Обґрунтувати методику корекції виразності мовлення у дітей та дати аналіз результатів дослідження її компонентів у дітей першого класу.

Об'єкт дослідження – засоби виразності мовлення.

Предмет дослідження – методичне забезпечення для корекції виразності мовлення у дітей з порушеннями мовлення.

Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні положення психології, педагогіки, фізіології, логопедії: про основні закономірності психічного розвитку дитини в онтогенезі (О.А. Ларіна, Н.С. Черемісіна, Л.С. Виготський, О.М. Гвоздєв, В.В. Гербова, С.Ф. Ушаков); про загальні та специфічні закономірності розвитку аномальної дитини (Л.М. Лопатіна, А.С. Макаренко, Н.Д. Светозарова); про системний підхід до аналізу мовленнєвого та психічного розвитку дитини у процесі онто- та дизонтогенезу (О.С. Орлова, Г.В.Чиркіна, І.І. Панченко тощо).

Методи дослідження: аналіз загальної та спеціальної літератури, констатувальний та формувальний експеримент, кількісний та якісний аналіз результатів експериментального дослідження, методики дослідження виразності мовлення.

Експериментальна база:Вінницький НВК №30. Дослідженням було охоплено 10 дітей із нормальним мовленнєвим розвитком та 10 дітей із порушенням мовленнєвого розвитку; ЗОШ I-III ступенів № 20 Вінницької міської ради – 20 дітей.

Елементи наукової новизни: полягає у з'ясуванні теоретико-практичних основ формування виразності мовлення у дітей з порушеннями мовлення.

Практичне значення полягає в обґрунтуванні методики вивчення та аналізі результатів рівня сформованості компонентів виразності мовлення в учнів перших класів з порушеннями мовлення; розробці психолого-педагогічного забезпечення формування виразності мовлення в учнів перших класів з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Апробація результатів дослідження: основні результати дипломної роботи магістра були обговорені на студентській науково-практичній

конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: результати дослідження висвітлені у 1 публікації.

Структура та обсяг дипломної роботи: робота складається зі вступу (6 сторінок), трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (67 найменувань), додатків (5 сторінок). У роботі вміщено 5 таблиць, 4 діаграми. Загальний обсяг дипломної роботи – 79 сторінок, з них 70 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Виразність мовлення має великий вплив на процес комунікації. Людина, яка вміє адекватно користуватися засобами виразності мовлення, стає прекрасним співрозмовником. Спілкування з такою людиною зацікавлює, змушує співпереживати. За допомогою засобів виразності мовлення людина здатна висловити емоційне ставлення до того, про що вона в даний момент хоче висловитись.

Важливими засобами звукової виразності мовлення є темп, тембр, паузи, ритм та різні типи наголосів. Необхідно навчити дітей правильно користуватися інтонацією, будувати інтонаційний малюнок висловлювання, передаючи не тільки його смислове значення, а й емоційні особливості. Паралельно з цим йде формування умінь правильно користуватися темпом, гучністю вимови в залежності від ситуації, чітко вимовляти звуки, слова, фрази, пропозиції.

Виховуючи у дітей увагу до інтонаційного боку мовлення, дорослий розвиває мовленнєвий слух, почуття тембру і ритму, відчуття сили звуку, що в подальшому впливає і на розвиток музичного слуху. Робота над інтонацією, звуковий виразністю мовлення необхідна для того, щоб діти вчилися висловлювати голосом своє ставлення до висловлювання, підвищуючи або знижуючи голос відповідно до контексту, логічно і емоційно підкреслюючи вимовний текст. Для цього слід частіше давати дітям завдання на вираження запитальної, окличної та пояснювальної інтонації. Саме ці вміння необхідні дитині для побудови зв'язного висловлювання різних типів розповіді, опису, міркування, так як кожен з них вимагає різного інтонаційного оформлення.

Завдання, які проводять з дітьми, розвивають почуття темпу та ритму, формують чітку дикцію, виробляють вміння передавати різні інтонаційні характеристики слова, фрази і пропозицій. Формування цих складних мовленнєвих навичок вимагає повторюваності вправ, систематичності.

Опановуючи звукові засоби мовлення, дитина опирається на мовленнєвий слух (здатність чути, розпізнавати фонематичні засоби мовлення).

Необхідно навчити дітей правильно користуватися інтонацією, будувати інтонаційний малюнок висловлювання, передаючи не тільки його смислове значення, а й емоційні особливості. Паралельно з цим йде формування умінь правильно користуватися темпом, гучністю вимови в залежності від ситуації, чітко вимовляти звуки, слова, фрази, пропозиції (дикція).

У дітей з ринолалією, дизартрією, заїканням відзначаються порушення в використанні компонентів виразності мовлення, викликані розладом в будові і функціонуванні мовного апарату. Так при дизартрії страждають голосові модуляції, ослаблений мовленнєвий видих, порушується тембр, мова монотонна. Ринолалія характеризується порушенням тембру голосу, який проявляється в порушенні висоти та сили голосу.

У дітей із заїканням змінюється тембр голосу, його модулювання, гучність і сила, мелодика мовлення, її темпо-ритмічна організація. Порушення тембру голосу проявляються в хрипlostі, глухоті тощо.

У деяких випадках труднощі виникають не тільки у використанні, але і в адекватному сприйнятті змісту сказаного співрозмовником, що використовують компоненти виразності мовлення.

У дітей з різними мовленнєвими порушеннями можуть виникати складнощі не тільки у використанні компонентів виразності мовлення, а й в розумінні самого сенсу висловлювання, насиченого компонентами виразності мовлення.

Відповідно до проведеного експерименту висунута гіпотеза була обґрунтовано доведена. Результати, отримані в ході огляду наукових джерел, знайшли своє підтвердження в підсумках обстеження виразності мовлення.

Відзначимо деякі особливості виразності мовлення у дітей з різними мовленнєвими порушеннями, які були виявлені в ході нашого дослідження.

У дітей відзначаються труднощі у відтворенні і використанні логічного наголосу. Багатьом дітям експериментальної групи сприйняття інтонації можливе лише при використанні допоміжних засобів - піктограм. Відтворення різних типів інтонації можливо при повторенні та допомоги дорослого, при декількох спробах. Найчастіше найбільш складною виявляється інтонація усному мовленні.

В першу чергу діти звертають увагу на зміст висловлювання і, в найменшому ступені, на його форму і виразність мовленнєвого виконання. Інтонація не завжди була використана чітко до змісту слів та речень, тексту і образам героїв. Спільне обговорення з дорослим образів героїв, їх переживань і почуттів, а також доречних засобів виразності мовлення, покращувало виконання.

По результату експериментів та розробленим нами методичним забезпеченням з формування компонентів виразності мовлення з урахуванням всіх даних можна відзначити, що в ході дослідження було досягнуто покращення в мовленні у дітей із загальним недорозвиненням мовлення та заїканням.

Застосування методики з формування компонентів виразності мовлення на логопедичних заняттях вплинуло лише позитивно на учнів молодшого шкільного віку та рівень сформованості цих компонентів у дітей. Тобто, у дітей після корекційних занять із ЗНМ спостерігались значно менше помилок при використанні компонентів виразності мовлення. Найкращих результатів було досягнуто у корекції темпу, ритму та наголосів.

Таким чином, становлення виразності мовлення у дітей сприяє як розвитку розуміння мовленнєвих повідомлень, так і поліпшенню якості комунікативних здібностей дітей. Можна сказати, що послідовна робота з розвитку вміння використовувати і вірно розцінювати компоненти виразності мовлення, допомагає змінити ставлення дитини до свого мовленнєвого дефекту і зробити його більш впевненим, ініціативним та емоційним. Уміння адекватно використовувати компоненти виразності мовлення дозволяє дітям

Більш ясно висловити свої думки і почуття, використовуючи при цьому зміни голосу, паузи, логічний наголос, темп та ритм в мовленні.

Список використаних джерел

1. Аматыева Е.П. Обучение старших дошкольников выразительности речи / Е. П. Аматыева // Наука і освіта. – 1997. - №1. – С. 71 – 75.
2. Базовий компонент дошкільної освіти [Богущ А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л. та ін.]; наук. керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д. п. н. – К. : ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2012. – 26 с.
3. Асафьев Б. Речевая интонация. – М. – Л., 1965. – с. 7 – 8. – 58 с.
4. Баль Н. Н. Средовые ресурсы обучения и воспитания детей с нарушениями речи / Н. Н. Баль // Современные технологии диагностики, профилактики и коррекции нарушений развития [материалы науч.-пр. конф. (10–11 окт. 2005 г., в 3 т.)] / Моск. гос. пед. ун-т. – М., 2005. – Т. 2. – С. 19–24
5. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
6. Багмут, А.Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах/ А. Й. Багмут. –К. : Видавництво «Наукова думка», 1970. – 173 с.
7. Багмут А.Й., Борисюк І.В., Олійник Г.П., Плющ Н.П. Типологія інтонації мовлення. – К., 1977. – С. 405;
8. Беккер К. П., Совак М. Логопедия. — М., 1981. — С. 195—198.
9. Борисюк І.В. Роль тексту на шляху формування комунікативної компетенції учнів // Мовознавство. – 1988. - №1. – С. 54-60.
10. Богущ А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика /А. М. Богущ. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – 230 с.
11. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб.: Союз, 2004. – 224 с.
12. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 тт. [текст] / Л. С. Выготский. – Т. 1. Вопросы теории и истории психологии. – М. : Педагогика, 1982. – 488 с.
13. Гойхман О.Я. Основы речевой коммуникации. – М.: Просвещение, 1997. – 370с.

14. Георгієва, М., Попова, М. Українська фонетика та інтонація. - М.: «Вища школа», 1974.
15. Гудзик І.П. навчаємо слухати-розуміти українську мову// рідні джерела. – 1998. - №1-2. – С.14-17.
16. Дорн В. Метод Жак-Далькроза. Институт ритмической гимнастики Жак-Далькроза. – Гелерау, близ Дрездена. – М., 1912. – 25 с.
17. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посібник./ Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2012. – 424 с.
18. Зеeman М. Дети с ускоренной речью (тахилалией) // Расстройства речи в детском возрасте. — М., 1962. — С. 266 — 271.
19. Казбанова Е.С. Развитие темпо-ритмических организаций детской речи как способ профилактики заикания // Логопед. 2005. №6.
20. Козьмин О. Г. Интонация побудительных предложений/ О. Г. Козьмин. – М. : Московский Лицей, 1966 – 342 с.
21. Кочергина В. С. Брадилалия, тахилалия, спотыкание // Расстройства речи у детей и подростков. — М., 1969. — С. 214—226.
22. Леонтьев А. А. Психология общения : учеб. пособие для студ. высш. уч. заведений / А. А. Леонтьев. ; 3-е изд-е. – М. : Смысл, 2005. – 386 с.
23. Леонтьев А. Н. Язык, речь, речевая деятельность/ А. Н. Леонтьев. – М. : Просвещение, 2007. – 289 с.
24. Лисина М. И. Формирование личности ребенка в общении / М. И. Лисина. – СПб. : Питер, 2009. – 320 с.
25. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия / Под. ред. Е. Д. Хомской ; 2-е изд. - М.: Изд-во МГУ, 1998. – 336 с.
26. Николаева, Т.М. Фразовая интонация славянских языков / Т. М. Николаева. – М. : Наука, 1977. – 278 с.
27. Олійник Г.А. Виразне читання. 1995. – 45 с.
28. Основы теории и практики логопедии [текст] / под ред. Р. Е. Левиной. – М. : Просв., 1967. – 367 с.

29. Пенфильд В. Речь и мозговые механизмы [текст] / В. Пенфильд, Л. Робертс. – Л. : Медицина, 1984. – 265 с.
30. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – М. : Директ-Медиа, 2008. – 848 с.
31. Пентилюк І.М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні мови// Українська мова і література в школі. – 1999. – №3 – С. 8-10.
32. Пентилюк М.І. Культура мови і стилісти. – К., Освіта. – 1994. – 287с.
33. Прокопова Л.І. Тональні акценти у українській мові – вступ до контрастивного вивчення просодичних систем // Нариси з контрастивної лінгвістики. – К., 1979.
34. Проблема інтонації в сучасній філології // Актуальні проблеми сучасного літературознавства. Матеріали міжвузівської наукової конференції. - Вип. 4. - М.: МГОПУ, - 2000. - (0,2 п. л.)
35. Проблема інтонації в контексті вчення про внутрішню мовлення // Загальна педагогіка і методика викладання. Психологія. Філологія. – Улан-Уде: БДУ, 1999. – ст. 233.
36. Практикум з методики навчання української мови/ за редакцією М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт 2003. – 302с.
38. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н.С. Лейтеса. – М.:Издательский центр «Академия», 1996. – 416 с.
39. Рібцун Ю. В. Використання ігрових прийомів у розвитку артикуляційної моторики молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Дефектологія. – 2008. – № 1. – С. 11–13.
- 40.Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии. – М.: Издательство Академии наук, 1959. – 356 с.
41. Селиверстов В. И. Заикание у детей. — М., 1979. — С. 8—26.
42. Сопер, П. "Основи мистецтва мови", М, 1995
- 43.Соботович Е. Ф. Психолого-педагогические основы коррекции нарушений формирования грамматического строя речи у детей : автореф.

дис. на соискание учёной степени докт. пед. наук : спец. 13.00.03. „Коррекц. педагогика” / Е. Ф. Собонович. – М., 1984. – 49 с

44. Текучев О.В. Методика мови в середній школі. – М.: Просвещение. – 1980. – 414с.

45. Томан Іржі. Мистецтво говорити. – К., 1998.

46. Горсуева, И.Г. Интонация и смысл высказывания / И. Г. Горсуева; Акад. наук СССР; Науч. совет по теории сов. языкознания; Ин-т языкознания. – М. : Наука, 1979. – 111 с.

47. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.– С. 752

48. Учїться висловлюватися / П.І. Білоусенко, Ю.О. Арешенков, Г.М. Віняр та ін.. – К.: Наукова думка, 1990. – 298с.

49. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология [учеб. пособие] / Г. А. Урунтаева. – М. : Изд. центр «Академия», 1997. – 336 с.

50. Храковский В. С. Семантика и типология императива: Русский императив / В. С. Храковский, А. П. Володин – Л.: Наука, Ленингр. отд., 1989. – 137 с.

51. Хватцев М. Е. Логопедия [учебн. пособие] / М. Е. Хватцев. – М., 1959. – с. 140.

52. Хромов С. С. Системное описание интонации в лингводидактических целях (на основе экспериментально-фонетического исследования): автореф. дис. канд. филол. наук / С. С. Хромов. – Москва, 2000. – 23 с.

53. Цеплитис, Л.К. Анализ речевой интонации / Л. К. Цеплитис. – Рига : Зинатне, 1974. – 272 с.

54. <https://studfile.net/preview/5512092/page:55/>

55. <https://studfile.net/preview/5512092/page:56/>

56. Історія красномовства. – К., 2000.

57. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1979.

58. Симонов В.П. Метод Станиславского. – М., 1962.

59. Буяльський Б.А. Поезія усного слова. – К., 1990.

60. Алексеева М.М., Яшина В.И. Речевое развитие дошкольников. М.: Издательский центр «Академия», 1998
61. Бадаева В.И. Модельное обучение речевым навыкам старших дошкольников с задержкой речи. / Нарушения речи и голоса у детей. Под ред. С.С.Ляпидевского и С.Н.Шаховской. М.: Просвещение, 1975. С. 80 -89.
62. Барлас Л.Г. О категории выразительности и изобразительных средствах языка.// Русский язык в школе. 1989.
63. Ю.Барменкова Т.Д. Характеристика нарушений связного речевого высказывания у детей дошкольного возраста с ОНР: Автореф. канд. дисс. М., 1995.- 16 с.
64. Белова-Давид Р.А. Клинические особенности детей дошкольного возраста с недоразвитием речи./ Нарушение речи у дошкольников. Сост. Р.А.Белова-Давид. М.: Просвещение, 1972. С. 32 81.
65. Воробьева В.К. Формирование у младших школьников с моторной алалией умения узнавать образцы связной речи.// Дефектология. 1988. №6.
66. Воробьева В.К. Обучение первоначальному навыку связного высказывания младших школьников с моторной алалией.// Дефектология. 1989. №4.
67. Лазаренко О.І. Діагностика та корекція виразності мовлення, 2009, 64 с.
68. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богущ. — К.: Вища шк., 2007. - 542 с.: іл.